

Вікторія СОЛОШЕНКО,
кандидатка історичних наук, доцентка,
заступниця директора з наукової роботи
Державної установи «Інститут
всесвітньої історії НАН України»

ФАЛЬШУВАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті проаналізовано проблему фальшування творів мистецтва, її локальний і глобальний виміри. Показано витoki цього явища, аргументовано, що твори мистецтва завжди викликали інтерес у колекціонерів, шанувальників і тих, хто спеціалізується на виготовленні підробок. З'ясовано, що колекціонування поширене ще з давніх часів і певною мірою сприяло розвитку фальсифікування творів мистецтва.

Акцентовано увагу на способах виготовлення фальшивих творів та шляхах викрадення підроблювачів.

Доведено, що це проблема світового масштабу, яка досі набирає обертів. Розкрито заходи, яких уживає міжнародна спільнота задля пошуків оригіналів, виявлення вже виготовлених підробок та запобігання створенню нових.

Ключові слова: твори мистецтва, підроблювачі, підробки, артринок, аукціонні будинки, галереї, музеї, викрадення, пошуки, Інтерпол.

Твори мистецтва століттями були – і досі є – важливими надбаннями всього людства. Водночас вони варті суттєвих інвестицій, і нині колекціонери й власники аукціонних домів вкладають свої капітали у твори живопису та інші цінності, поповнюючи колекції новими надбаннями, вартість яких із часом зростає, що, безперечно, вигідно. Однак далеко не всі придбані шедеври є оригіналами. Кількість підробок творів мистецтва зростає пропорційно до інтересу покупців. Слід зазначити, що ця проблема має світове значення й набуває дедалі більших масштабів, поглиблюючи міжнародний контекст. Які сенсаційні підробки фігурували у світовій історії мистецтв? Твори яких художників найчастіше підробляють і хто ці «кримінальні генії»? Як відрізнити підробку від оригіналу? Як світова спільнота об'єднує зусилля задля пошуків оригіналів та виявлення підмін

і як запобігти створенню нових фальшивок? На ці та інші, не менш важливі запитання ми спробуємо дати відповіді в цій статті.

Проблему фальшування та підмінювання творів мистецтва, які нерідко потрапляють до каталогів і покупців, вивчали численні закордонні й вітчизняні вчені: Майке Гоффманн, Нікола Кун [1], Майке Гопп [2], Райнгард Мюллер-Меліс [3], Ерік Гебборн [4], Зузанна Парч [5] та ін.

Артринок нині процвітає – і цим вельми приваблює шахраїв. Підроблені твори мистецтва потрапляють на аукціони, де знаходять власників. Тому не можна оминати увагою тему мистецького ринку, яку почали досліджувати в науковій літературі ще на початку 1980-х років. Класичною працею за цим напрямом є «Ринки мистецтв» Крістіана Герхенредера [6].

Історичні аспекти артринку, розслідування діяльності аукціонних будинків і міжнародних оборудок із викраденими старожитностями детально описав британський історик і журналіст Пітер Френк Вотсон [7].

Вельми значущим є монографічне дослідження Штефана Кольдегоффа «Картини – вони серед нас. Бізнес із мистецтвом, яке викрали нацисти». У ньому висвітлено жахливі події нацистського періоду, зокрема знуцання з євреїв – колекціонерів культурних цінностей, окреслено роботу аукціонних будинків «Лемпертц» і «Крістіс», їхню цінову політику, а також діяльність інших приватних і музейних зібрань [8].

Важливими для ґрунтовного дослідження аукціонної торгівлі й торгівлі антикваріатом є праці вітчизняних дослідниць Ольги Герасименко, Олеси Коваленко. Дослідниці наводять класифікацію творів мистецтва та оцінюють правовий аспект діяльності аукціонів України [9].

У книжці «Щоденник підроблювача мистецтва» автор Ерік Гебборн серед іншого відкрив багато корисних таємниць і трюків для тих, хто має бажання підробити картину або малюнок так, щоб зацікавити продавців і колекціонерів, а експерти здебільшого вважали б цю працю твором видатного майстра [10].

У монографії Зузанни Парч зосереджено увагу на важливих та актуальних проблемах, які турбували людство впродовж усієї його історії: фальшування творів живопису; проблема оригіналу й підробки; оригінали, які вважали підробками. Окрему увагу приділено особливостям роботи реставраторів і криміналістів. Названо знаменитих підроблювачів та їхні праці, картини, які підробляли найчастіше, окреслено сучасні форми фейків [11].

Райнгард Мюллер-Меліс у монографії «Місце злочину – ринок мистецтв» проаналізував проблему фальшування, розкрив діяльність знаного голландського підроблювача Бруммі. Автор наголошує, що фальшивки зазвичай фігурують у зв'язку з аукціонами, виставками та судовими процесами. Р. Мюллер-Меліс дійшов висновку, що в німецькому законодавстві немає визначення підробки твору мистецтва. Автор переконливо стверджує, що

підроблювачів рідко притягують до кримінальної відповідальності – натомість частіше карають посередників і продавців. Підроблювач зазвичай видає себе, зімітувавши монограму митця. Однак фальшують і картини ранніших періодів, коли монограми не були в ужитку або ж їм не надавали такого важливого значення [12].

Знаменитими на весь світ є аукціонні будинки «Сотбіс» («Sotheby's») і «Крістіс» («Christie's») [13]. Так, «Сотбіс» – один із найстаріших аукціонів світу. На сьогодні його визнають лідером саме в категорії сучасного мистецтва [14].

Головного конкурента «Сотбіс» – аукціон «Крістіс» у Нью-Йорку – уважають ще одним титаном цієї справи. Його торги ведуть за вісімдесятьма категоріями: образотворче й декоративне мистецтво, ювелірні вироби, фотографії, меблі, предмети інтер'єру та багато іншого.

«Кунстауз Лемпертц», Кельн («Kunsthau Lempertz») – найстаріший представник сімейного аукціонного бізнесу у світі й найстаріша (засновано 1845 р.) така установа в Німеччині. Окрім цього, чимало відомих і авторитетних аукціонних будинків перебуває нині у ФРН: це і «Бассенже» («Bassenge») в Берліні, «Болланд&Маротц» («Bolland&Marotz») у Бремені, «Гюнтер» («Günther») у Дрездені, «Ноймайстер» («Neumeister») та аукціонний будинок мистецтв «Гуго Руеф» («Kunstauktionshaus Hugo Ruef») у Мюнхені й багато інших [15, с. 274].

Варто зазначити, що сучасне інтернаціоналізування артринку покликане сприяти віднайденню втрачених мистецьких творів чи навіть колекцій. Однак скандали з підробками й торгівля ними знеславлюють аукціони та галереї загалом.

Ринок антикваріату частково закрито для широкого загалу, і це створює можливості для змови його учасників. В Україні щорічний обіг на вітчизняному мистецькому ринку становить 150–200 млн дол. США, а приблизно 5 млн із них припадає на сучасне мистецтво [16, с. 21]. У зв'язку з нерозвиненістю артринку питання фальшування творів мистецтва в нашій державі часто замовчують.

Оскільки живопис є одним із найпоширеніших об'єктів антикваріату, а отже, й фальшування, саме цим творам ми приділимо найбільше уваги. Колекціонування, поширене ще віддавна, певною мірою сприяло розвитку фальсифікування творів мистецтва. Ще в Стародавньому Римі заможні громадяни бажали мати в себе копії відомих скульптур. Траплялося й таке, що підмайстри знаних художників, які дуже точно вміли передавати стиль вчителя, малювали власні картини та продавали їх від імені свого зіркового наставника. Приміром, Джуліо Романо створив портрет коханої Рафаеля Форнаріні й видав його за картину свого вчителя Рафаеля Санті. Багато років по тому обман було розкрито, однак цей факт не вплинув на славу великого

художника Романо [17, с. 67]. У добу Відродження та протягом наступних історичних епох картини фальшували, зокрема, й видатні митці.

Німецька мистецтвознавиця авторка книги «Місце злочину – мистецтво» («Tatort Kunst») Зузанна Парч, яка роками досліджує історію підробок, наголосила, що «така практика виникла не сьогодні. Твори мистецтва підроблювали ще в добу бароко, хоча тоді попит був невеликим. Він розвинувся в ХІХ столітті, коли почали відкривати музеї, зокрема в США. Американці, які не мали такої давньої історії мистецтва, як європейці, охоче купували твори в Європі. У той період почав “розквітати” ринок підробок, а надто в Італії» [18].

Слід зазначити, що у ХХ столітті фальсифікатори активно використовували той хаос, що постав унаслідок переміщень культурних цінностей протягом двох світових війн. Показово, що, крім надбань і відкриттів, ХХ століття закарбувало в історії людства скандали світового рівня, які вибухали через виявлення підробок творів мистецтва.

Вартими уваги дослідників є постаті фальсифікаторів, які, окрім художнього таланту, мали письменницький. Ерік Гебборн був найвидатнішим поміж підроблювачів творів мистецтва, яких дало людству ХХ століття. Під час навчання в Королівській академії мистецтв у Лондоні він працював в одного з численних реставраторів, який замість того, щоб реставрувати картини, часто малював «нові». Е. Гебборн був здібним учнем. Видатний підроблювач століття писав: «Як і всі історики, історик мистецтв намагається створити порядок там, де його ніколи не було. Він складає в єдину систему життя і творчість митців попередньої доби, мов садівник, що прив'язує до шпалери неслухняні троянди. Історик мистецтв має два великих орієнтири: перший – століття, другий – школи. За цією системою координат все якнайкраще піддається систематизуванню» [19].

Поміж видатних фальсифікаторів почесне місце посідає Конрад Куяу. Спочатку він торгував нацистськими реліквіями, потім підроблював свідоцтва – для того, щоб об'єкти були правдоподібніші. Він майстерно копіював картини, що їх намалював Гітлер, і продавав їх як оригінали. Спритний шахрай скопіював почерк фюрера й навіть виготовив «Щоденники Гітлера». Їх він 1981 року за великі гроші продав всесвітньо відомому журналу «Stern» [20, р. 13].

Голландський художник Генрікюс ван Меєгерен малював твори Вермеєра. У Королівській галереї Гааги було багато картин «під Вермеєра», однак після завершення Другої світової війни, коли вже була можливість як слід дослідити полотна, постало питання про їх достовірність, і виявилось, що вони все-таки несправжні. Один із найгучніших скандалів в історії мистецтва напряду був пов'язаний із картиною «Христос в Еммаусі» (яку знавець голландського живопису визнав твором Вермеєра Делфтського)

і ще чотирнадцятьма картинами «класичного голландського живопису», проданих наприкінці Другої світової війни, – усі вони виявилися підробками Г. ван Меєгерена.

Широкого розголосу в Парижі набула історія художниці, званої під ім'ям Зізе де Монпарнас (Zizé de Montparnasse). Вона копіювала роботи сучасників, які її спільник збував за великі гроші, однак 1948 року злочин було розкрито. Сенсаційним був той факт, що на суді автор картин не зміг зазначити, де його роботи, а де підробки [21, с. 149].

Неоціненною є робота фахівців щодо виявлення копій, якими підміняють автентичні експонати. Провести дослідження всіх одиниць зберігання в українських музеях і галереях не видається можливим, хоча така ситуація склалася не лише в Україні. Однак робити вибіркові перевірки на оригінальність – справді реальна й необхідна справа.

Українські ж реалії такі: після повномасштабного звіряння всіх експонатів у Львівській національній галереї мистецтв ім. Б. Возницького, яке провели з метою виявлення можливих підробок чи підмін творів мистецтва, було оприлюднено висновки. Результати перевершили всі очікування експертів: у галереї бракує 621 експонат, зокрема, картин, скульптур, стародруків тощо, датованих від XVI до XX століття. Фахівці галереї, про яку йдеться, підозрюють, що ікону у Фельштинському іконостасі (вівтар Св. Анни кінця XVI – початку XVII ст. із с. Скелівка) було підмінено. Як зазначають мистецтвознавці, ще за радянських часів побутувала практика тимчасового обміну творами мистецтва з Ермітажем і Третьяковською галереєю. Союзна Росія отримувала твори європейського мистецтва XVIII–XIX століття й натомість відправляла до України картини І. Шишкіна та інших знаменитих живописців [22].

Знаних оцінювачів в Україні одиниці, і це є однією з причин непоодиноких випадків шахрайства, адже український артринок переповнений підробленими працями. Хитрість підробок справжніх творів полягає не в копіюванні оригіналу, а в заміні його новим, підробленим екземпляром. Майстерно виконані підробки й донині є гордістю зібрань багатьох колекцій і музеїв світу. Як було вдало зауважено: «Хороші підробки й досі висять на стінах».

Доведено, що сумнівні твори часто мають привабливу ціну, і це потрібно сприймати як сигнал про можливу небезпеку. І навпаки: оригінальні твори часом справді продають на блошиних ринках або на малих невідомих аукціонах, тож ті так і залишаються недооціненими.

Полотно Вінсента ван Гога «Захід сонця в Монмажурі» багато років пролежало на горищі, оскільки голландський колекціонер, який купив картину 1908 року, вважав її фальшивкою. Навіть експерти музею тоді мали великі сумніви в справжності картини, оскільки Ван Гог не залишив на ній

свого підпису. Однак завдяки новітнім технологіям (це хімічний аналіз пігментів і рентгенівське дослідження) впевнено можна стверджувати, що ця картина – оригінал. Вона написана за часів розквіту творчості художника, а експонують її в музеї Ван Гога в Амстердамі [23, с. 69].

Фальшування творів живопису не оминуло й Німеччини з Францією. Згадаймо про найрезонансніший скандал, що збурило мистецьку спільноту ФРН. Працю німецького майстра Генріха Кампедонка «Червона картина з кіньми» десятиліттями вважали зниклою, але її несподівано було знайдено – начебто в невідомій «Колекції Єтера». 2006 року її продали як оригінальний витвір німецького майстра на аукціоні «Лемпертц» за рекордні для творів художника 2,9 млн євро. Однак вона виявилася фальшивкою авторства знаного артафериста сучасності Вольфганга Бельтраккі. Показово, що підробні картини Макса Ернста не зміг відрізнити від оригіналу навіть експерт, що спеціалізується на його творчості. Спільно з іншими артшахраями В. Бельтраккі заробив на продажах фальшивих картин доби класичного модернізму щонайменше 16 млн євро. Ця гучна німецька справа – далеко не єдиний приклад активної діяльності підроблювачів творів живопису. У Німеччині, Швейцарії та Ізраїлі співробітники кримінальної поліції лише під час одного рейду вилучили понад тисячу об'єктів мистецтва, з яких 400 виявилися підробками праць К. Малевича, В. Кандинського та О. фон Явленського; деякі вже навіть мали своїх покупців [24].

Скандали з викриттям фейків – дедалі поширеніше явище. У Штутгарті поліція виявила склад з великою кількістю скульптур-підробок, що їх продавали як справжні твори А. Джакометті. А в Парижі відомий у певних колах підроблювач роками за мільйони продавав довірливим колекціонерам картини нібито П. Пікассо чи М. Шагала.

Як стверджує керівник відділу страхування творів мистецтва концерну «Allianz» Георг фон Гумпенберг, підроблювачі діють дедалі бездоганніше, а оскільки попит на цінні твори мистецтва стабільно високий, аукціонні будинки почасти проводять недосконалі експертизи [25]. Проблемою є велика завантаженість тих нечисленних інституцій, адже експертиза кожної картини потребує чимало часу. У Мюнхені мистецько-технологічними дослідженнями займаються в Інституті Дернера, в РФ мистецьку експертизу проводять Центр художньої експертизи ім. І. Ю. Рєпіна, Науково-дослідна незалежна експертиза ім. П.М. Третьякова. В Україні низка організацій отримали право надавати послуги з державної експертизи культурних цінностей. Це Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Національний музей «Київська картинна галерея», Національний музей історії України, Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Національний науково-дослідний реставраційний центр України та інші установи.

На експертизу нерідко потрапляють твори мистецтва з обтяжливим минулим. Щодо продажу таких речей на аукціонах точиться багато суперечок. Останніми роками продали десятки праць, які приписують пензлю А. Гітлера і якість яких експерти називають досить низькою. Серед них акварель із Мюнхенською ратушею, яку придбали за 130 тис. євро 2014 року [26].

2019 року аукціонний будинок «Вайдлер» («Weidler») у Нюрнбергу звинуватили в торгівлі підробками. П'ять картин, які вважали працями Гітлера, не змогли продати на тамтешньому аукціоні. За даними прокуратури, загалом шістдесят три полотна з написами «АН» чи «A. Hitler» конфіскували через підозру в підробці.

Недостатньо відомим є і той факт, що нацистський райхсмаршал Герман Герінг, збираючи одну з найкращих в Європі мистецьких колекцій, 1943 року заплатив велику суму – 1,6 млн гульденів за картину знаменитого нідерландського художника Яна Вермеера «Христос і грішниця». Справжнім автором картини виявився один із найвидатніших фальсифікаторів ХХ століття, нідерландський живописець, портретист Генрікюс ван Меегерен, який згодом визнав факт підробки. У США також розгорівся масштабний скандал із галереєю «Недлер», («Nedler») – одним із найстаріших артдилерів Нью-Йорка. Ця галерея змушена була зачинитися після звинувачень у продажу десятків підробних картин найдорожчих американських митців – Джексона Поллока, Віллема де Кунінга та ін. [27].

За даними поліції, шахраї щороку продають творів мистецтва на мільярди доларів. Проблема набула масштабності й становить таку реальну загрозу, що Інтерпол (Міжнародна організація кримінальної поліції) почав приділяти їй дедалі більше уваги й зібрав унікальну базу даних викрадених творів мистецтва. У ній міститься інформація про мистецькі об'єкти, предмети антикваріату, інші культурні цінності, викрадені на території держав-членів організації. «Розсекретивши» цю базу даних, відкривши до неї доступ, Інтерпол серйозно перекрив канали збуту крадених шедеврів. Як заявив один із керівників відповідного підрозділу Карл-Гайнц Кінд, доступ до бази є «важливим інструментом у боротьбі з незаконною торгівлею культурною спадщиною» [28, с. 216–217].

Досить часто трапляються випадки, коли з державних установ чи приватних колекцій викрадають шедеври або торгують їх підробками. З експонатної шафи історичного музею Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника 1992 року вкрали особисту шаблю Богдана Хмельницького та дві булави – одна з них належала польському королю Янові Собеському, а друга – московським послам ХVІІ століття. У листі до Управління по боротьбі з контрабандою Митного комітету України наведено детальний опис викрадених музейних експонатів та окреслено підходи щодо перешкодження вивезення цих цінностей за межі держави [29, арк. 95–96].

Сфальшувати можна майже все, і про це свідчать випадки в регіональних музеях Умані та Ямполья, коли протягом 2004–2006 років там спробували непомітно повісити підробки замість оригіналів. Таких прикладів можна навести чимало.

Важливим є факт звернення до Міністерства закордонних справ України ще в серпні 1992 року Посольства Великої Британії в Києві з нотою, у якій було висловлено стурбованість різким зростанням на лондонському ринку кількості незаконно вивезених із країн Центральної та Східної Європи виробів мистецтва. «Уряд Великої Британії хотів би зробити все можливе для запобігання на своїй території розвитку торгівлі культурними цінностями, викраденими з музеїв, колекцій, зібрань інших держав. У зв'язку з цим Посольство бажало б одержувати від відповідних українських відомств і організацій детальні, по можливості, з фотографіями, описи викрадених з України культурних цінностей. Ці описи передаватимуться представникам Лондонського ринку виробів мистецтва, що дозволить ідентифікувати викрадені речі», – ішлося в ноті [30, арк. 72–73].

Виявити підробку картин із давніх історичних періодів сьогодні не так вже й складно – допомагають технології датування й аналізування матеріалів. Потенційні покупці звертають увагу на провенієнцію творів живопису. Кріс Марінелло з організації «Art Lost Register» (ALR, «Реєстр втрачених творів мистецтва») закликає замовляти попередню експертизу та не нехтувати найелементарнішими заходами безпеки, перш ніж витратити великі гроші. Приватна установа «Art Lost Register» створила світову базу даних, у якій фіксують вкрадені та зниклі мистецькі твори; її послугами користується близько 300 страхових компаній, аукціонні будинки та колекціонери, які хочуть бути впевненими в тому, що мають справу з оригіналами, а не підробками [31].

Наголосимо, що пік крадіжок творів мистецтва припав на другу половину ХХ століття. Тоді ціни на них надзвичайно злетіли: якщо 1950 року праці імпресіоністів можна було придбати за ціною до 10 тис. дол. США, а П. Пікассо – за 5 тис. дол. США, то всього через десять років вони вже коштували сотні тисяч, а пізніше й мільйони. Значно зросли ціни на мистецтво ХХ століття, яке набагато легше підробити, ніж доробки старих майстрів. 1970 року було подолано позначку в мільйон, а в травні 2012-го за рекордну суму (119 млн 900 тис. дол. США) на аукціоні «Сотбіс» продали картину норвезького живописця Едварда Мунка «Крик» (1895 р.).

Масово підробляють твори знаних російських живописців ХІХ і ХХ століть. Найчастіше це твори І. Айвазовського, І. Шишкіна, К. Коровіна, О. Саврасова та інших. Адже достеменно невідомо, скільки картин вони намалювали й чи вивезли їх із країни під час революції, чи знищили за сталінської доби [32].

Фальшують здебільшого ті праці, на які є ринковий попит і, звісно ж, ті, які можливо сфальшувати. Однак є митці, чії картини практично ніяк не скопіювати. Приміром, німецький і швейцарський авангардист Пауль Клее вів книгу – повний облік своїх праць.

Найпоширенішим способом фальсифікування є перелицювання. Суть його така: щоб підробити, наприклад, картину знаного російського художника, на одному з європейських аукціонів купують полотно маловідомого західного майстра ХІХ століття, видаляють із нього нетипові для російського живопису сюжети, допрацьовують, прибирають (зафарбовують) справжній підпис, а відтак додають новий. Купують відповідний висновок експерта про справжність картини – і реалізують підробку на аукціоні. Виявити таку фальсифікацію достатньо складно [33, с. 117].

Фальшування – це велика проблема для музеїв, галерей і колекціонерів, що потребує розв'язання як у локальному, так і в глобальному вимірах. Підроблювачів і підробки творів мистецтва можна знайти по всьому світу, адже ці «фахівці» нині досягли неймовірних вершин майстерності. До основних способів фальшування творів живопису належить також повторне застосування дерева та полотна від старих картин (з них або видаляють шар фарб, або зверху наносять новий, а дехто й приклеює підроблену картину до старовинного полотна) [34, с. 116–118]. Доволі популярною є і така маніпуляція: купування оригіналу зі справжніми документами, який потім копіюють і з тими ж документами продають.

Численні копії значно ускладнюють питання авторства. Копії виконує сам майстер або інші художники. Авторські копії також часто продають або дарують. А в Китаї навіть є поселення, мешканці якого спеціалізуються на виготовленні досконалих копій шедеврів світового мистецтва, і такі праці майже неможливо відрізнити від оригіналу.

Заступниця директора Музею Людвіга в Кельні Катя Баудин наголошує на важливості проведення технічних перевірок творів мистецтва, адже експертизи за суто зовнішніми ознаками недостатньо. Нині за допомогою ультрафіолетового випромінювання можна дізнатися, чи була праця колись у реставрації, а за допомогою ультрачервоного – чи немає раптом під шаром фарби інших оригінальних малюнків художника. Звичайно, такі перевірки дорого коштують, але вони необхідні [35].

Мистецтвознавча експертиза – одна з найпоширеніших. Розібратися, де оригінал, а де підробка, ефективно допомагають знання реставраторів. Часто аналітичні методи точних наук уможливають розв'язання складних проблем такого типу. За допомогою макрозйомки можна побачити невидимі неозброєним оком деталі; бінокулярний мікроскоп дає змогу дослідити руйнування фарбового прошарку; завдяки агентам можна провести макрохімічний аналіз, ідентифікувати барвники в мікрोकількостях;

лазерний спектральний мікроаналіз і рентгенографічні дослідження допомагають знайти відповідь на головне запитання: «Це оригінал чи підробка»? Виявленням шахрайських дій, пов'язаних із фальшуванням творів мистецтва, займаються арткриміналісти – вони злагоджено співпрацюють з почеркознавцями, істориками та іншими спеціалістами.

Важливою ознакою для визначення автентичності твору живопису є технологія нанесення підпису зазвичай відомого автора, яка мусить за часом поширення збігатися з часом створення картини. Слід звертати увагу на кракелюр (маленькі тріщинки-павутинки) в усіх складниках живопису – ґрунті, фарбовому й захисному шарах, підписі. На неавтентичних творах фарба з підпису затікає в кракелюр, що досить легко помітити за допомогою мікроскопічного дослідження. Важливою також є відповідність хімічного складу барвникових пігментів і їх походження до тих, які використовували за часів створення оригінальної картини. Приміром, якщо у творі, на якому стоїть підпис автора, що працював у XVIII столітті або в першій половині XIX, у шарі фарби знайшли окис цинку, який для фарб почали використовувати лише в другій половині XX століття, то працю необхідно визнати несправжньою [36, с. 538].

У мирний час за викраденням культурних цінностей нерідко стоять злочинні угруповання, і діють вони у змові з досвідченими фахівцями, що знаються на мистецтві. Також інколи до цієї справи залучено й працівників музеїв, галерей, де зберігаються такі об'єкти.

Те, що проблему фальшування творів мистецтва порушують на міжнародному рівні, підтверджує неабияку її актуальність. З іншого боку, звернення до неї свідчить і про сміливість дослідників, які взялися заповнити прогалини в цій складній темі, якій нерідко властиве кримінальне забарвлення.

Культурні цінності мають важливе історичне значення. Багато з них є носіями національного коду й дають змогу підтримувати чутливий культурний зв'язок між поколіннями. Проте підроблювачі знищують надбання народу, держави, доробки майстрів, унеможливають їх передавання нащадкам. Тож на часі передбачання комплексу відповідних заходів. По-перше, важливо вдосконалити правові засади: від законодавчого регулювання транзакцій на дедалі ширшому артринку до належного встановлення відповідальності за фальшування мистецьких творів та свідоме чи несвідоме розповсюдження підробок.

По-друге, слід на національному й міжнародному рівнях посилити координування заходів захисту, сформуванню широку базу даних творів живопису та їх історій. Такі реєстри необхідно постійно поповнювати новими шедеврами та їх детальними описами.

По-третє, з метою запобігання викраденню об'єктів мистецтва і виготовленню їх підробок необхідно провести ретельну каталогізацію в музеях, га-

лереях, приватних колекціях, а також значно посилити охорону приміщень зазначених установ (зокрема й регіональних). Також цій справі має прислужитися виділення необхідного фінансування як на закупівлю систем автоматичного реагування на випадок проникнення, так і на проведення оперативно-пошукових заходів, за які відповідають державні структури, та їх міжнародне координування. Адже запобігти фальшуванню мистецьких надбань людства й унеможливити поширення підробок – це вельми благородна та вкрай важлива справа для всієї міжнародної спільноти.

1. Hoffmann, M., Kuhn, N. (2016). *Hitlers Kunsthändler: Hildebrand Gurlitt 1895-1956* [Hitler's art dealer: Hildebrand Gurlitt 1895-1956]. Munich: C.H. Beck Verlag. [in German].
2. Hopp, M. (2019). Wir sind mehr als Kunstdetektive! Ein Appell zur Stärkung der Provenienzforschung [We are more than art detectives! An appeal to strengthen provenance research]. *Das Magazin von Kultur Management Network*, no. 140, pp. 13–20. [in German].
3. Müller-Mehlis, R. (2013). *Tatort Kunstmarkt: Fälscher, Täuscher und Betrüger* [Tatort Art Market: Forgers, Deceivers and Fraudsters]. Vienna: Universitas Verlag bei Amalthea Signum Verlag GmbH. [in German].
4. Hebborn, E. (1998). *The Art Forger's Handbook*. London: Overlook Books. [in English].
5. Partsch, S. (2010). *Tatort Kunst. Über Fälschungen, Betrüger und Betrogene* [Tatort Kunst: About Counterfeiters, Fraudsters and Dupes]. Munich: Verlag C.H. BECK oHG. [in German].
6. Herchenröder, C. (1978). *Die Kunstmärkte* [The Art Markets]. Düsseldorf-Wien: Econ-Verlag. [in German].
7. Watson, P. (1992). *From Manet to Manhattan: The Rise of the Modern Art Market*. London: Hutchinson. [in English].
8. Koldehoff, S. (2009). *Die Bilder sind unter uns. Das Geschäft mit der NS-Raubkunst* [The pictures are among us. The Nazi-looted art business]. Frankfurt am Main: Eichborn. [in German].
9. Герасименко О. Дослідження сутності активів спадщини як категорії термінологічного апарату бухгалтерського обліку // *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. № 6 (4). С. 4–9. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatry_2016_6\(4\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatry_2016_6(4)_2); Коваленко О. Облік та контроль культурних цінностей в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2015. 302 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.06/2015/Kovalenko_O_dis.pdf
10. Hebborn, E. (2003). *Kunstfälschers Handbuch* [The Art Forger's Handbook]. Köln: DuMont Literatur und Kunst Verlag. [in German].
11. Partsch, op. cit.
12. Müller-Mehlis, op. cit.
13. Stadlbauer, L. (2013). *Die Kunstauktion Österreich-Frankreich* [The Austria-France art auction]. D. iur. Dissertation. Vienna: University of Vienna. [in German].
14. Крупнейшие аукционы Европы: где и когда? // SelfMade Trip. 30 жовтня 2016. URL: <https://selfmadetrip.com/kрупнейшие-аукционы-европи-где-и-когда/>
15. Солошенко В.В. Аукціонна торгівля творами мистецтва з обтяжливим минулим 1945–2020 рр.: недосліджені аспекти // *Сторінки історії*. 2020. № 50. С. 268–285.
16. Дерій В. Класифікація культурно-історичних цінностей та їх облік і аналіз на ринку антикваріату / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін // *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль, 2017. Т. 27. № 3. С. 21.
17. Гурьянова Е.М. Гениальная подделка шедевра в искусстве / Е.М. Гурьянова, Н.Г. Рощина // *Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение*. 2014. № 3 (15). С. 67.
18. Partsch, op. cit.
19. Hebborn, *Kunstfälschers Handbuch*.
20. Partsch, op. cit.
21. Романчук О.С. Аналіз методик дослідження творів мистецтва // *Волинська ікона*. Луцьк: Надтир'я. 2003. С. 149–160.
22. Лещенко Ю. Під підозру попадають картини російських класиків // *Високий замок*. 2 листопада 2017. URL: <https://wz.lviv.ua/news/209686-pid-pidozru-pidpadaiut-kartyuny-rosiiskykh-klyasykh>

23. Гурьянова Е.М., Рощина Н.Г. Там же. С. 69.
24. Фрачек Дж. Мистецтво підробки: як боротися із шахраями / Дж. Фрачек, К. Луцька // Deutsche Welle. 20 липня 2013. URL: <https://p.dw.com/p/18t0t>
25. Юрченко Л. Підробки – актуальна тема для сучасного мистецького ринку. Сенсаційні підробки / Л. Юрченко, Є. Тейзе // Deutsche Welle. 8 листопада 2010. URL: <https://p.dw.com/p/Q09L>
26. У Німеччині на аукціоні не змогли продати «картини Гітлера» // BBC News Україна. 10 лютого 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47190490>
27. Адам Дж. Мистецтво омани: як заробити на фальшивках // BBC News Україна. 29 жовтня 2015. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/vert_cul/2015/10/151028_vert_art_of_deception_she
28. Юринець Ю.Л. Використання можливостей Інтерполу для пошуку культурних цінностей // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). № 2 (30) 2013. С. 216–217.
29. Міністерство Закордонних справ України. Письмо №11/757. от 2 июля 1992 г. Начальника УУР УВД Киевской области полковника милиции Б.И. Рябчука начальнику Управления по борьбе с контрабандой таможенного Комитета Украины Виннику С.Ф. Арк. 95–96.
30. Міністерство Закордонних справ України. Лист № 9/37-13110 від 06.08.1992 р. Про ноту Посольства Великобританії в Україні. Фонд № 1. Оп. 4. Спр. № 6932 а. Арк. 72–73.
31. Яценко Е.П. Преступления в сфере искусства // Культура в современном мире. 2012. № 3. URL: <http://infoculture.rsl.ru>
32. Фрачек Дж., Луцька К. Там само.
33. Феногенова С.А. Установление подлинности произведений живописи // Информационная безопасность регионов. 2011. № 1 (8). С.117.
34. Феногенова С.А. Там же. С.116–118.
35. Фрачек Дж., Луцька К. Там само.
36. Долуда А.О., Судове мистецтвознавче дослідження творів живопису / А.О. Долуда, О.С. Пукліч, Т.С. Романенко, О.С. Дробишева // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2018. Вип. 18. С. 534–542.

Viktoriiia SOLOSHENKO,
*PhD in History, Associate Professor,
Deputy Director for Scientific Affairs,
State Institution "Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine"*

ART FORGERY: THE INTERNATIONAL CONTEXT

Abstract. The article deals with the problem of art forgery, its local and global dimensions, whilst also exploring the origins of this practice. The author argues that works of art have always aroused and continue arousing great interest among collectors, art admirers, and specialists in forgeries. It has been found in the research that collecting has been practiced since ancient times, in a certain way promoting the process of art forgery.

The author mentions well-known and reputable world auction houses and reveals the role of some of them in trafficking forged paintings. The article emphasises that the scandals related to trading art forgery cast a dark shadow on auctions and galleries in general.

Paintings have proven to be one of the most common items of antiquity and forgery. It is established in the article that the prices for the artworks of famous masters have increased from thousands to millions of dollars over the years, and that they are generally recognised as a reliable investment. The replenishment of collections with purchased works of art is always a large and lucrative business. However, not all of these masterpieces are originals. The presented research shows that this problem keeps gaining momentum and needs to be resolved on a global level.

The article notes that the 20th century can be characterised by positive achievements and discoveries of humankind. However, it has engraved in history the problem of art forgery mired in scandals of a worldwide scale. The author highlights famous forgeries and falsifications as well as the most popular art forgers and paintings. The forgers were found to have skillfully used the hardships connected with the chaos and displacement of cultural property caused by the two world wars. As a result, forgery artworks appear on the auctions, where they can find their new owners. It misleads museums, collectors, and millions of art lovers.

The article describes the methods, which forgers use in their work, and reveals their motivation for making fake art products. The details and ways, which allows distinguishing a counterfeit artwork from the original, are also covered in the research.

The article shows how the international community invests great efforts to find originals, detect existing forgeries, and prevent the creation of new fakes. Interpol's opening of a previously classified database of stolen works of art has proved helpful in partially blocking forged artwork distribution channels.

Keywords: works of art, forgers, forgeries, art market, auction houses, galleries, museums, theft, search, Interpol.